

“Dövlət tarixi əhəmiyyətli abidə kimi qorunur”

Bakının memarlıq simasında məxsusi yeri olan binalara belə lövhələr vurulur

“Xalq qəzeti”nin yerləşdiyi (Nəsimi rayonu, Bülbül prospekti, 28) bina üzərinə vurulan məlumat lövhəsində bildirilir ki, redaksiyanın fəaliyyət göstərdiyi bu tikili yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi qorunur... Nazirlər Kabinetinin 2 avqust 2001-ci il tarixli 132 nömrəli qərarına əsasən qorunması rəsmən elan edilən tikilinin fasadında bir neçə gün əvvəl qanunsuz metal konstruksiya quraşdırılaraq görkəminin dəyişdirilməsi isə yoldan ötib – keçənləri, eləcə də 5 mərtəbəli bu binada fəaliyyət göstərən təşkilatların əməkdaşlarını təəccübləndirdi.

Paytaxtın mərkəzində, hamının gözü önündə yaşayan bu özbaşınalığın qarşısı yaxşı ki, Bakı Şəhər Memarlıq və Şəhərsalma Baş İdarəsinin müdaxiləsi ilə qısa müddətdə alındı, abidənin fasadına zərər yetirən metal konstruksiya söküldü. Eyni zamanda, Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidmətinin mütəxəssisləri ilə birlikdə tikilinin tarixi görkəminin bərpası istiqamətində zəruri addımlar atıldı.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin şöbə müdiri İsmayil Kərimov sözügedən məsələ ilə bağlı söhbətində bildirdi ki, paytaxtımızın tarixi binalarının fasadlarında, dam örtüklərində və bəzən, hətta zədələnmiş divarlarında müasir reklam lövhələrinin yerləşdirilməsi, tikililərə əlavələrin edilməsi cəhdlərinin qarşısı hər zaman olduğu kimi, bu gün də qətiyyətli alınır. Çünki belə hallar diqqətdənkənər saxlanılsa, şübhəsiz ki, tarixi abidələrin görkəmi pozular, onların orijinallığı və tarixi dəyəri azalar.

İ.Kərimov qeyd etdi ki, Bakı bu gün yalnız müasir göydənləri və inkişaf etmiş infrastruktur layihələri ilə deyil, həm də zəngin tarixi – memarlıq irsi ilə diqqət çəkir. Şəhərin mərkəzində yerləşən bir çox bina XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində tikilib. Bu abidələr təkcə Azərbaycanın deyil, həm də Qafqaz regionunun memarlıq tarixində özünəməxsus iz buraxıb. Onların qorunması isə dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biridir.

Həmsöhbətim bir müddət əvvəl Bakının mərkəzində, Bülbül prospekti ilə 28 May küçəsinin kəsişməsində yerləşən yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsinin fasadına icazəsiz metal konstruksiya quraşdırılması cəhdinə də münasibət bildirdi: – Bakı Şəhər Memarlıq və Şəhərsalma Baş İdarəsi adicə-kilən binaya qanunsuz müdaxilənin qarşısını qısa zamanda aldı, binanın əvvəlki vəziyyətinə qaytarılması gerçəkləşdirildi. Bu fakt bir daha dövlət qurumlarının Bakının memarlıq simasının qorunmasına xüsusi həssaslıqla yanaşmasını göstərdi.

Qeyd edək ki, Bakı şəhəri Qafqazın ən qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri olmaqla yanaşı, həm də Şərq və Qərb memarlıq üslublarını özündə birləşdirən nadir şəhərlərdən biridir. Bu irs təkcə yerli əhəmiyyət daşıyır, həm də qlobal mədəniyyət xəzinəsinə böyük töhfə verir. Lakin müasir urbanizasiya, ticarət fəaliyyəti və kommersiya maraqları bir sıra hallarda tarixi abidələrin orijinallığına ciddi təhdid yaradır.

Memar Arif Əliyevin fikrincə, son illər paytaxtın tarixi binalarında müşahidə olunan əsas problemlərdən biri memarlıq abidələrinə əlavələrin edilməsi, eləcə də fasadlarda, dam örtüklərində, hətta zədələnmiş divarlarda icazəsiz reklam lövhələrinin yerləşdirilməsidir. Müasir vizual reklamların tarixi binalara uyğunlaşdırılmadan quraşdırılması isə onların memarlıq harmoniyasını pozur. Bu tendensiyanın bir neçə mənfi təsiri var. Birincisi, tarixi üslubda tikilmiş binanın üzərində parlaq, iri və uyğunsuz reklam lövhələrinin vurulması əsasən bədii dəyəri məhv

yonlarında nəzarət tədbirləri diqqətdə saxlanılır. Bu, həm dövlətin məsuliyyətli mövqeyindən xəbər verir, həm də ictimaiyyətin maarifləndirilməsinin zəruriliyini göstərir.

A.Əliyev söhbətinin bu məqamında bildirdi ki, hazırda Azərbaycanda 6 min 300-dən çox tarixi – mədəni abidə var. Onun təxminən, 1800-ü Bakı şəhərində yerləşir. Keçən il aparılan son monitorinqlər nəticəsində 193 memarlıq abidəsində bərpə işlərinin həyata keçirildiyi, reklam və estetik görünüşü pozan konstruksiya qurumlarının söküldüyü vurğulanır. Bu göstəricilər ölkəmizdə tarixi irsin qorunmasına verilən

diqqəti nümayiş etdirir. Lakin hələ də bəzi kommersiya qurumları icazəsiz müdaxilələrə yol verir. Qlobal təcrübə isə göstərir ki, bu kimi halların qarşısı yalnız hüquqi sanksiyalar, ictimai nəzarət və maarifləndirmə ilə alınır.

Beynəlxalq təcrübə

Dünyanın bir çox ölkələrində tarixi binaların qorunması ciddi qaydalara əsaslanır. Məsələn, Parisin mərkəzi rayonlarında yerləşən tarixi abidələrin üzərinə qanunla reklam lövhələri yerləşdirilmir. Yalnız xüsusi icazə ilə, müvəqqəti və müvafiq dizaynla bu, reallaşdırılır. Romada tarixi binaların fasadında dəyişiklik etmək üçün uzunmüddətli ekspertiza aparılır və yalnız bərpə məqsədli layihələrə icazə verilir. İstanbulda isə bənzər problemlərlə mübarizə aparmaq üçün müvafiq təşkilat fəaliyyət göstərir və tarixi binalarda dəyişiklik bu qurumun icazəsi ilə gerçəkləşdirilir. Azərbaycanın da bu təcrübədən yararlanaraq nəzarət mexanizmlərini daha da sərtləşdirməsi zəruridir.

Qeyd edək ki, bu məsələdə cəmiyyətin rolu və maarifləndirmə də mühüm önəm daşıyır. Ona görə ki, tarixi irsin qorunması yalnız dövlət qurumları ilə bərabər, həm də vətəndaş cəmiyyətinin və şəhər sakinlərinin məsuliyyətidir. Bir çox hallarda icazəsiz müdaxilələr məhz ictimai reaksiyanın gücü sayəsində aradan qaldırılır. Media orqanlarının, sosial şəbəkələrin və qeyri-hökumət təşkilatlarının bu sahədəki fəaliyyəti mühüm əhəmiyyət daşıyır. Maarifləndirmə istiqamətində atılacaq addımlar isə sahibkarların

Unudulan abidələr, yoxsa...

Mütəxəssislər bildirirlər ki, paytaxtda hələ də diqqətdən kənarda qalan, sökülmək, məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşən çox sayda memarlıq abidəsi var. Bu isə onu göstərir ki, tarixi binaların ciddi dəqiqləşdirilməsinə, bu sahədə mövcud siyahının yenilənməsinə ciddi ehtiyac duyulur. Eyni zamanda, bir sıra orijinal tikililər hansı səbəbdənsə tarixi irs siyahısına daxil edilmədiyindən sökülmək təhlükəsi ilə üz-üzədir. Buna görə də Memarlar İttifaqı və digər təşkilatlarla

razılaşdırmaqla mədəni-tarixi dəyəri olan memarlıq tikililərinin tam siyahısının qısa müddətdə yenidən müəyyənləşdirilməsi zəruridir.

Xatırladaq ki, tarix və mədəniyyət abidələrinin son siyahısı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2 avqust 2001-ci il tarixli 132 nömrəli qərarı ilə təsdiqlənib. Həmin siyahıda müvafiq proseduralar həyata keçirilməklə 6 min 308 tarixi mədəniyyət abidələrinin coğrafi koordinatları GPS vasitəsilə təyin edilərək, qorunması təşkil olunub. Eyni zamanda, Memarlar İttifaqı tərəfindən təklif edilən binaların da memarlıq abidələri qismində reyestrə daxil edilməsi istiqamətində müəyyən layihələr reallaşdırılıb.

Yeri gəlmişkən, son təsdiqlənən (2001-ci il) tarixi tikililərin sayı sovet dövründə qeydiyyatdan alınan binalar əsasında müəyyənləşdirilib. Lakin o vaxt abidələrin müəyyən hissəsinin siyahıya salınması “unudulub”. Təəssüf ki, sonrakı mərhələdə, müstəqillik dövründə də məlum siyahı yenilənməyib və təxminən, 300-ə yaxın tarixi tikili “kənarda qalıb”. Tarixi binaların siyahıya alınmasında müəyyən yanlışlıqlara da yol verilib. Mütəxəssislər bildirirlər ki, sovet dövründə tikilən beton binalardan biri dövlət əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi siyahıya əlavə olunub. Yaxud İstiqlaliyyət küçəsindəki İsmayilov binası yerli, hansısa hamam isə dünya əhəmiyyətli abidə kimi qeydə alınıb. Heç bir məntiqə sığmayan belə bir bölgü ekspertlər tərəfindən subyektiv amillərə əsaslanaraq hazırlanıb. Digər bir misal. Şəhərdə hansısa bir tarixi bina sökülərək yerində yenisinin tikilməsi və üzərində “tarixi memarlıq abidəsi” lövhəsinin vurulması da təəccüblə qarşılanıb... Ümumiyyətlə, tarixi abidələrin siyahıya alınmasında ümumi memarlıq, binanın tikilmə dövrü, fasadında memarlıq elementlərinin sayı, interyerləri və yerləşdiyi ərazinin strukturunun diqqətdə saxlanması bu sahədə görülən işlər zamanı qarşıya mühüm vəzifə kimi qoyulub.

Bakı bu gün qədim və müasir üslubun nadir sintezini özündə əks etdirir. Tarixi abidələrin fasadlarına icazəsiz müdaxilələrin qarşısının alınması, belə tikililərə əlavələrin olunması yalnız lokal tədbir deyil, qlobal mədəniyyət siyasətinin bir hissəsidir. Parisdən Romaya, İstanbula Barselonaya qədər bütün dünya şəhərləri bu məsələ ilə üzləşir və hər biri özünəməxsus həll yolu tapır.

Azərbaycanın paytaxtı da bu təcrübədən öyrənərək, tarixi irsi yaşatmaqla yanaşı, müasir inkişaf ilə balanslı qorumağa çalışır. Çünki tarixi binalar yalnız keçmişin yadigarı deyil, həm də gələcək nəsillərə ötürüləcək milli kimliyin şahidləridir.

Vaqif BAYRAMOV
XQ

edir. Bununla da tikili estetik baxımdan zərər çəkir. İkincisi, abidələrin görünüşündə sonradan edilən müdaxilələr onların ilkin memarlıq simasını dəyişməklə tarixi orijinallığı itirir. Nəhayət, ağır metal konstruksiya və böyük ölçülü reklam panelləri köhnə binaların daşıyıcı divarlarına əlavə yük salmaqla uzunmüddətli sabitliyə təhlükə yaradır.

Əslində, Bakının memarlıq irsi yalnız yerli ictimaiyyət üçün deyil, həm də şəhərə gələn turistlərdə xüsusi maraq doğurur. Məhz buna görə də tarixi binaların görünüşünü korlayan hər bir müdaxilə ölkənin turizm potensialına da mənfi təsir göstərir. Azərbaycan Respublikasının “Tarixi və mədəni abidələrin qorunması haqqında” Qanununa əsasən, memarlıq abidələrinin fasadında hər hansı dəyişiklik yalnız müvafiq qurumların razılığı ilə mümkündür. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti, Mədəniyyət Nazirliyi və aidiyyəti strukturlar mütəmadi olaraq monitorinqlər aparır. Lakin bəzi sahibkarların kommersiya maraqları naminə abidələrin görkəminə zərər vurmaları halları təəssüf ki, hələ də müşahidə olunur.

Son illərdə xüsusilə “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu, eləcə də şəhərin mərkəzi ra-

və bina sahiblərinin məsuliyyət hissini artırır. Çünki yuxarıda vurğulandığı kimi, abidənin qorunması təkcə dövlətin deyil, eyni zamanda, cəmiyyətin də borcudur.

Nəsimi rayonunda baş verən son hadisə isə göstərdi ki, respublikada dövlət qurumları tarixi binaların qorunmasına prinsipial yanaşır. Bununla belə, problemlərin kökündən həll olunması üçün 3 əsas istiqamətdə tədbirlərin gücləndirilməsi zəruridir:

– qanunvericilikdə təbiiqi sirtləşdirilməli, icazəsiz müdaxilələrə qarşı sanksiyalar artırılmalıdır;

– müasir şəhərsalma ilə tarixi irs uzlaşdırılmalı, reklamlar estetik baxımdan tarixi fasadlara uyğunlaşdırılmalıdır;

– ictimai maarifləndirmə daim diqqətdə saxlanılmalı və sahibkarlarda məsuliyyət hissi yüksəldilməlidir.

Bakı bu gün həm müasirlik, həm də qədimlik elementlərini özündə birləşdirən nadir şəhərlərdən biridir. Bu harmoniyayı qorumaq hər birimizin vətəndaşlıq borcudur. Tarixi abidələr yalnız keçmişin yadigarı deyil, həm də gələcək nəsillərə ötürüləcək milli sərvətdir. Onları qorumaq isə dövlətin və cəmiyyətin birgə vəzifəsidir.